

Pravni aspekt slučaja broda Portugalske zastave Santa Maria

Ive Kisić, Rijeka

ČINJENIČNO STANJE

Dok je brod Santa Maria portugalske zastave plovio između dviju luka Karipskog mora, grupa naoružanih putnika napala je u noći između 21. i 22. siječnja 1961. brodsko osoblje na straži, svladala otpor članova posade koji su se opirali, zauzela brod i preuzela zapovjedanje nad njim, prisilila zapovjednika i ostale članove posade da izvršuju naređenja Henry Galvao-a vođe grupe putnika. Henry Galvao, pošto je zauzeo brod, promijenio mu je pravac plovidbe; dao je izjavu preko radija da zauzimanje broda predstavlja pobunjeničko djelo portugalske opozicije koja živi u inozemstvu protiv režima diktatora Salazara u Portugalu. Šef portugalske opozicije u inozemstvu koji živi u Brazilu, Delgado, izjavio je da je Henry Galvao preuzeo brod s njegovim odobrenjem. Henry Galvao je plovio brodom po Oceanu sve do 1. II. Tog je dana u braziljanskoj luci Recife predao brod braziljanskom admiralitету. Taj ga je predao portugalskim vlastima, a one društvu kome je brod pripadao. Dok je brod plovio po naređenjima Henry Galvaoa, približila su mu se dva ratna broda i avioni SAD pratili su ga u svrhu, da se što ne dogodi putnicima, posebno onima, koji su bili državljani SAD. Portugal i Španjolska također su poslali svoje brodove u potragu za brodom Santa Maria, ali ga nisu stigli.

PRAVNI ASPEKT

Je li grupa Henry Galvaoa učinila piratsko djelo, je li brod Santa Maria, dok je plovio pod naređenjima Henry Galvaoa, bio piratski brod? Gilbert Gidel (umro 1959.) u svom monumentalnom djelu: Međunarodno javno pravo mora — za vrijeme mira, svezak I,¹ pri razmatranju pojma piraterije na jednom mjestu veli:

»Često ustanici koji žele izvršiti nasilja na moru zauzmu ratni brod, kojeg su članovi posade ili zauzmu privatni brod, kojeg su redovito putnici«.

»Zauzimanje privatnog broda što ga izvrše pobunjenici po vladajućem mišljenju predstavlja piratsko djelo. To mišljenje prihvata Orotlan. Takvo rješenje također usvaja i britansko sudovanje: pobuna putnika na brodu predstavlja uvijek djelo piratstva, pa i u slučaju, ako putnike ne rukovodi namjera da pljačkaju«.

To se tvrđenje osniva na definiciji pojma piratstva, kako se dotada definiralo. Smatralo se da piratstvo obuhvaća nasilne akte na otvorenom moru protiv osobe ili imovine. Čin putnika i posade, koja zauzme brod protiv volje vlasnika broda, je čin protiv imovine vlasnika, pa prema tome predstavlja djelo piratstva. Po tom kriteriju taj brod ne mora djelovati protiv drugih brodova, pa da bude piratski brod. Međutim pododbor Lige naroda, koji se bavio pitanjem piratstva u okviru rada kodifikacije međunarodnog prava mora, stao je na stanovište, da djelo na otvorenom moru, koje bi imalo karakter piratstva, ne će biti smatrano takvim, kada je ono učinjeno u čisto političke svrhe.² To je stajalište u skladu s onim, da piratstvo predstavlja opasnost za opću sigurnost trgovačke plovidbe na otvorenom moru. Djelo pak zauzimanja broda na otvorenom moru u političke svrhe zaista ne predstavlja takvu opasnost. Prema tome djelo Galvaoa po tom shvaćanju ne bi bilo djelo piratstva.

Daljnijm razvojem na kodifikaciji međunarodnog prava mora, pojam piratstva je dobio novo rješenje. Zato i mimo navedena dva stajališta, odgovor na uvodno postavljeno pitanje možemo naći u tekstu Zenevskih konvencija o pravu mora, 1958. Makar te konvencije, koje koliko nam je poznato, nisu još stupile na snagu, jer nisu još dobile za to određeni broj ratifikacija, to ipak principi definicije i stanovišta izraženih u njima predstavlja nešto više od *communis opinio doctorum*; predstavlja u najmanju ruku stanovište državnih delegacija, koje su

glasale za te konvencije. Izglasane su kvalificiranom 2/3 om većinom. U jednoj od tih konvencija, u onoj o otvorenom moru, član 15 navodi djela, koja predstavljaju akt piratstva. U svojoj prvoj rečenici taj član izričito određuje

»... predstavljaju akt piratstva sva protupravna djela, nasilja, zadržavanja ili bilo koja djela pljačke, koja počine u osobne svrhe posada ili putnici na privatnom brodu ili zrakoplovu, a upravljena su: a) na otvorenom moru protiv drugog broda ili zrakoplova ili protiv osoba ili imovine na takvom brodu ili zrakoplovu, b) protiv broda ili zrakoplova, osoba ili imovine na mjestima koja ne potpadaju pod jurisdikciju nijedne države«.

Iz te odredbe zaključujemo ovo:

Za učin djela piratstva nije dovoljno da posada ili putnici zauzmu brod, već je potrebno da djelo zauzimanja broda bude upereno protiv drugog broda ili zrakoplova a) na otvorenom moru, ili b) na drugom mjestu, koje se nalazi izvan područja nadležnosti bilo koje države.

Henry Galvao zauzimanjem broda Santa Maria nije svoje djelo uperio protiv drugih brodova ili zrakoplova. On nije zauzeo brod Santa Maria zato da bi pomoću njega izvršio djelo nasilja protiv drugih brodova ili zrakoplova. Djelo zauzimanja broda predstavlja samo jedan od akata koje on ili portugalska opozicija poduzimlju protiv vladajućeg režima u Portugalu diktatora Salazara. Brod dok je plovio pod naređenjima Henry Galvaoa nije izvršio nijedan protupravni akt protiv drugih brodova ili zrakoplova. Prema navedenom Henry Galvao nije počinio djelo piratstva niti je brod Santa Maria dok je plovio pod njegovim naređenjima bio piratski brod. Ni američka mornarica ni zrakoplovstvo, a niti braziljanske vlasti nisu s brodom Santa Maria postupile kao s piratskim brodom.

Zauzimanje broda Santa Maria može s gledišta određenog pravnog poretka i biti djelo piraterije, ali ono to nije s gledišta međunarodnog pomorskog prava. Istina, položaj broda Santa Maria nakon što ga je zauzeo Galvao, nije bio u skladu s međunarodnim javnim pravom mora. Brod je s gledišta privatnog prava bio oduzet vlasniku, ali s gledišta međunarodnog prava nije bio pod zaštitom nijednog međunarodno-pravnog subjekta. Zato slučaj broda Santa Maria predstavlja poseban slučaj međunarodno pomorske pravne prakse, koji će vjerovatno dati poticaj za daljnji razvitak međunarodnog pomorskog prava.

¹ Le Droit International Public de la Mer — Le Temps de Paix, 1932.

² G. Gidel: o. c., str. 317.

